

Mit tehetünk?

Az elmúlt hetekben felfokozott figyelem kísérte a magukat Szálasi követőinek nevező fiatalok egy kis csoportját. A sajtóban és a mindennapi beszélgetésekben is sok szó esett arról, hogy kell-e, szabad-e reagálni egy nyilvánvalóan és szándékoltan provokatív bölcsészlány és kisszámú követőjének különféle akcióira, kijelentéseire.

E fórum nem arra való, hogy e kérdés lehetséges elvi, politikai, történeti vonatkozását kifejtjük, erre nem is vállalkoznánk. Nem feladatom, hogy arról elmélkedjek – bár foglalkoztat a kérdés – hogy mennyiben jelent veszélyt a közösségre, Magyarországra, ha egy maroknyi ember elfogadhatatlan, kirekesztő, gyűlölködő nézeteket képvisel és terjeszt, ennél sokkal inkább foglalkoztat ugyanakkor, hogy vajon hányan rokonszenveznek velük, kisebb vagy nagyobb mértékben, mit tudnak vagy nem tudnak az emberek arról, hogyan is vélekednek e kérdésekről.

Az pedig végképpen nagyon érdekelne, mit tudnak arról, mitől függ, és hogyan alakult ki az értékrendjük, gondolkodásuk mikéntje, és mit, hogyan alakítanak azután saját életükben. Milyen szerepet játszott a gyermekkor, a felnőttek és a kortársak, a körülmények, a tágabb közösség?

Sokat tűnődöm azon is, milyen szerepe van annak, hogy nálunk mindeközben nem történtek meg a „nagy beszélgetések”: a magyarok, Magyarország, az egyes társadalmi csoportok szerepe, viselkedése, gondolkodása az elmúlt században és ezek következménye nagyon kevésbé volt mindeddig közbeszéd tárgya. Nem volt mód a fájdalmak, elhallgatások, csúsztatások feltárására, és így a megbocsátásra, megbékélésre sem. Aligha van olyan ember, család, csoport, akit, akiket ne ért volna jogtalanság, sérelem, igazságtalanság, mégsem teremtődött meg az igény, a megfelelő keret, körülmény arra, hogy végre felszakadhassanak a sebek, ki-ki elmondhassa, hol és mi fáj, mit sérelmez, kire, mire haragszik és mi segítene a belső béke, a feloldozás megvalósításában. Amint Buda Béla írja: „A kognitív tévedések és torzítások jogosnak vagy szükségesnek állítják be az erőszakos cselekedeteket. A csoportos torzítások, előítéletek, hibás ok-okozati feltételezések, jelentéstulajdonítások a társadalmi erőszakot mutatják be. Ha a hibás képzetek politikai eszmékben is megjelennek, háborúk, genocídiumok kiindulópontjaivá is válhatnak...A hibás gondolati mechanizmusok nálunk sajnos nagyon gyakoriak, felülvizsgálatlanul működnek és terjednek. Az egyéni önkritika és önismeret síkján kellene pedig felismerni őket, és a köztudatnak kellene kifejtjen ellenőrzésüket, a mindennapi közbeszéd és a média vonatkozásában.”¹

Az a gondolat egyáltalán nem hogy nyugodni, hogy a sokféle megnyilvánulás közepette alig merült fel az a kérdés, ki és miért válik fiatal felnőttként, vagy akár tinédzserként ordas eszmék hirdetőjévé, hogyan választ magának elveket és követendő eszméket ma egy fiatal ember Magyarországon. Mit tudunk arról, hogy a személyiségfejlődés során milyen hatások mit eredményeznek pontosan, vagy legalábbis közelítően, és persze, hogy vajon gondolunk-e arra amikor gyereket nevelünk - akár saját gyerekeinkről, akár a szakmánk okán gondjainkra bízott gyerekekről, fiatalokról van szó-, hogy milyen jelentősége van annak, hogy hogyan és mit teszünk.

A náci elveket valló fiatal nőről alig tudunk valamit, haragját, elszántságát és szereplési, magát megmutatni vágyását láthatjuk csak, fogalmunk sincs honnan, milyen forrásból ered gyűlölete, elszántsága, harciassága, meggyőződése. Engem nagyon érdekelne a gyermekkor, a rá hatást gyakorló események, emberek milyensége, azok a nyilván specális konstellációk, amelyek személyiségét,

jellemét alakították. Nagy hatást gyakorolt rám Alice Miller kiváló könyve, amelyben többek között részletesen ír arról, hogy az elmúlt kétszáz év nevelési gyakorlata hogyan segítette elemzése szerint a gyűlölet térhódítását, és ennek keretében a többi között részletesen elemzi Hitler gyermekkorát, a szülői ház ártó és abúzív hatását. Célja a könyvben leírt elemzésekkel, mint írja az, hogy: "Mivel nem hiszek a receptek és tanácsok hatékonyságában, legalábbis, ha tudatlan viselkedésről van szó, feladatomat nem abban látom, hogy a szülőket arra intsem, bánjanak másképpen gyermekeikkel, mint ahogy ezt belső kényszereiktől hajtva teszik, hanem hogy úgy mutassak rá az összefüggésekre, hogy a felnőttben élő gyermek képszerű és érzelmekhez kötött információkhoz jusson. Amíg ez a gyermek nem veheti észre, hogy mi történt vele, addig érzelmi életének egy része be van fagyva, és ezáltal érzékenysége eltompul a gyermekkori megaláztatásokkal szemben.

De a szeretetre, szolidaritásra és könyörületességre való bármilyen felhívás eredménytelen marad, ha az emberbaráti érzés és megértés e fontos feltétele hiányzik.”²

Tekintettel arra, hogy semmiféle információval nem rendelkezem B.D. gyermekkori élményeiről - aki fel kívánta hívni a figyelmet saját nézeteire és tervezett hatalom átvételi terveire, valamint az ezekből következő súlyosan korlátozó, személyi szabadságot és integritást, sőt egyet nem értés esetén a pusztá életet is fenyegető elképzeléseire -, így csak ürügyül használhatom fel ezt arra, hogy hangsúlyozzam mindazon faktorok fontosságát, amelyek a kora gyermekkorban meghatározzák a későbbi felnőtt viselkedést, lelkivilágot. Alice Miller is úgy véli, Hitler gyermekkorának elemzése csak lehetőség arra, hogy megfogalmazza álláspontját:

1. a gyerekek nem gonosztevőként jönnek a világra
2. attól, hogy elemezzük és megértjük a sanyarú gyermekkort, nem zárjuk ki a későbbi megítélés lehetőségét
3. ha az áldozat nem képes azonosulni saját szenvedésével az üldözővé teszi
4. a saját áldozati mivolt megértése és átélése jobban megvédi a kegyetlenkedéstől, mások kínzásától, megalázásától, mint ha valaki hátrítja, elutasítja a gyermekkori szenvedés feldolgozását
5. a szülők szerepét és elkövetett cselekedeteiket reálisan kell látni, nem kell őket mentetgetni, mert a negyedik parancsolat követése „tiszteld anyádat és apádat...”, csak akkor indokolt, ha erre rászolgáltak, különben ezek hatása mérgezővé válhat¹
6. hogy a felnőtt számára az összefüggések megértése segít, nem pedig az önvádolás, felháborodás, hibáztatás
7. a tényleges érzelmi megértésre van szükség, nem a felületes és érzélgős részvételre
8. mindannyiunk sorsa, vagy azzá válhat, ha nem foglalkozunk egy összefüggéssel pusztán amiatt, hogy általánosan elterjedtnek, vagy mindenütt megtalálhatónak tekintjük
9. a gyűlölet megélése, átélése és kiélése, más ellen fordítása nem azonos, és míg az előbbi fontos és érthető, addig az utóbbira főleg akkor van szüksége az egyénnek, ha az átélés és megértés nem valósulhat meg.⁴

Meggyőződésem, hogy a szülőknek és a gyerekekkel hivatásszerűen foglalkozó szakembereknek és a laikusoknak is jóval több ismeretre és tapasztalásra lenne szükségük ahhoz, hogy a ma megszokottnál tudatosabban és sikeresebben kerüljék el azokat a buktatókat, amelyek a gyerekek nevelése során, ha nem is fenti szélsőségeig, de nagyon nehéz élethelyzetbe hozzák a gyerekeket. Ehhez persze kevesebb hátrítás, hasítás és sokkal több önismeret, „bevállalás” kellene, ami sok munkával és fájdalommal is jár. Az esetek többségében látszólag apró dolgokról, kisebb-nagyobb nevelési hibákról van szó, ezek hatása azonban messze túlnyúlik a közvetlen hatáson. Ahhoz, hogy ez a helyzet változzon, mindenekelőtt fel kellene ismerni, és ki kellene mondani, hogyan függ össze a bánásmód és a későbbi viselkedés. A közhelyek szintjén ez megvalósul, mást se hallunk, mint a család, a kisközösség fontosságát, de amint kissé közelebről vesszük szemügyre az elvárásokat, mindig kiderül, hogy a legkevésbé sem azokra az érzelmi momentumokra gondolnak az elvárást megfogalmazók, amelyek a gyerekek tényleges épségét, zavartalan fejlődését szolgálják. Az elfogadás, a bizalom, a szeretet, a méltóság, a jogok és szükségletek figyelembevételével, az értelmes és éppen elégséges keretek és határok nyújtása sokaknak nehézséget jelent, és nem kevesen értetlenségüknek adnak hangot, ha ezeket kéri bárki számon.

Ahhoz, hogy ne kelljen félnünk B.D.-től és elv-társaitól, hogy biztosak lehessünk benne, hogy értjük, ha el nem is fogadjuk viselkedésének mozzait, és segítséget is tudjunk nyújtani azoknak a gyerekeknek, akik veszélyben vannak - még többet kell tudnunk és használnunk azokból az ismeretekből és készségekből, amelyek sokszor egymásnak is ellentmondva ígérnek a jobbá válás, korrekció lehetőségét.

E számunkban két olyan írás is van, amely közvetve ugyan, de kapcsolódik a gondolatkörhöz. Beöthy-Fehér László tanulmányában leírja, hogyan és miért fontos vizsgálni a szakellátásban élő gyerekek kapcsolatrendszerét, mit tudhatunk, érthetünk meg ebből, hogyan segíthetünk nekik. A gyerekek szorongásáról szóló másik ismertetés pedig ahhoz ad segítséget, hogy végiggondolhassuk, vajon a szerző által ajánlott lehetőségek a szabályok felállítására, a szertartások bevezetésére, a tanácsok adására, illetve a szükséges tisztelet, respektus elfogadtatására enyhíti-e a fiatalok problémáit. Számátalan lehetőség nyílik arra, hogy megelőzzük, illetve korrigáljuk azokat a traumákat, nehézségeket, amelyekkel az érzelmileg deprivált, bántalmazott gyerekek, fiatalok küszködnek. Ha nem tesszük, nagyon is jól belátható következményekkel kell számolnunk, és ez valamennyiünk számára súlyos teher: így talán könnyebben elfogadható e feladatok elodázhatatlansága, mindannyiunk felelőssége.

Herczog Mária

¹Buda Béla: Utószó in: Aaron T. Beck: A gyűlölet fogságában, Háttér Kiadó, Budapest, 1999., 366. oldal

²Alice Miller: Kezdetben volt a nevelés, Pont Kiadó, 2002, 8. oldal

³Lásd erről többek között Susan Forward: Mérgező szülők, Háttér Kiadó, Budapest, 2000

⁴Alice Miller: id. mű alapján 165-166. oldal